

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Мила Димитрова Кръстева (Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“)

По материалите за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност ‘доцент’. Област на висше образование: 2. Хуманитарни науки. Професионално направление: 2.1. Филология (Славянски езици – Историческа лингвистика)

1. Общо за процедурата. В конкурса за ‘доцент’, обявен в ДВ бр. 57/26.06.2020 г. и на интернет-страница на ПУ „Паисий Хилендарски“, който е за нуждите на катедра *Руска филология* при *Филологическия факултет* на ПУ, **участва единствено гл. ас. д-р Атанаска Славчева Тошева**. Определена съм със Заповед № 4137/28.08.2020 г. на Ректора на ПУ за член на научното жури в обсъжданата процедура. Представеният от гл. ас. д-р Атанаска Тошева комплект от материали на хартиен носител е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ПУ.

2. Обща характеристика на дейността на кандидата. Атанаска Тошева кандидатства с общо 19 научни публикации в рецензирания конкурс. Сред тях са: 1 монография, обнародваща хабилитационен труд, който е обсъден на разширено заседание на катедрата по руска филология на 18.12.2018 г. (с препоръка за откриване на процедура за ‘доцент’); 1 монография на дисертация за присъждане на НОС *доктор*; 1 студия; 1 речник-индекс на топонимите, антропонимите и етнонимите (Ръкопис № НБКМ 775); 15 статии и доклади, от които 10 пряко се отнасят към процедурата. **Публикациите са създадени след присъждането на НОС *доктор* и не повтарят постигнати преди това резултати.** С 1 от статиите, пряко засягащи хабилитационната процедура, авторката участва в Международна научна конференция в Бердянск, Украйна. Останалите са от участия в Международни научни форуми, проведени в български научни институции, които са публикувани в сборници. Има и публикации, отпечатани в престижни реферирани издания. **Трудовете на Тошева се цитират с респект както в България, така и в чужбина.** Колегата е висококвалифициран специалист по *История на руския книжовен език, Историческа граматика на руския език, практически руски език* – дисциплини, които преподава повече от 20 години в ПУ „Паисий Хилендарски“. Освен с пряката си преподавателска дейност в бакалавърски и магистри програми кандидатката в конкурса има принос и за успешната подготовка на дипломанти, тя работи и за съставянето на магистърски програми, също в научни проекти, в работни академични комисии и др. Преди да постъпи като редовен преподавател в ПУ е работила и като учител по руски език и литература.

3. Оценка на научните приноси. Като автор на становище, а и като единствен литературовед в състава на научното жури, се сдобивам с правото да задълбая академичната си оценка в посоката на **приносите, които хабилитационният труд, публикуван и като монография** („*Рилската преправка (1825 г.) и преписите от Рилската редакция на „История славянобългарска“ (текстология и език)*“. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2020, 621 с. Print ISBN 978-619-202-546-5), **дарява на българската наука за „Паисиада“.**

През 1981 – 1982 г. Илия Тодоров публикува студии с методологическо значение за паисиезнанието. С тях изтъкнатият познавач на Паисий въведе за първи път цялостно научно познание за 11-те родослова в „Паисиада“. Именно Тодоров убедително доказва, че ръкописите, които преписват „История славянобългарска“, не трябва да се представят изолирано, т.е. единствено заради самата Паисиева ръкописна книга, както се прави в описите, публикувани до 1962 г. Според методологията на Тодоров всеки отделен ръкопис от фонда на „Паисиада“ не изисква само дълбинно изследване на самия (кон)текст, който го обуславя, но изисква и вписване на ръкописа в парадигмата на неговия родослов, в който съществуват строги йерархични връзки, зависимости и последователности. В

хабилитационния си труд Атанаска Тошева следва именно тази единствено конструктивна паисиевска методологическа платформа. И постига задълбочени и приносни научни резултати. Тошева избира за ядро на своя труд Рилската преправка от 1825 г., като предлага и цялостен текстологичен и езиков срез на ръкописите от родослова на компилативната редакция на Паисий Рилски от 1825 г. За да постигне обем на изследването си, авторката разгръща текстологичните и кодикологични „паспорти“, които възрождат към Рилската преправка по веригата: *Рилска преправка* → *Поп-Йоанова преправка* → *Първа Харитонова преправка* → *Втора Харитонова преправка* → *Геров препис*. Фактологията се познава безупречно. Предложенията различия поднасят неизследвани досега процеси. Коректно са отчетени приносите по избраната тема на предишните изследователи: както на заявените в базисните изследвания, така и на *попътни* щрихираните в по-периферните проучвания. Българската наука все още няма подобно научно изследване, посветено на палеографията, текстологията, кодикологията, процесите в езика, наблюдавани в ръкописи от родослови на „Паисиада“- говоря за системен научен монографичен анализ, какъвто е постигнат в хабилитационния труд на д-р Тошева.

Като теоретик и историк на литературата отчитам и съществения принос на Тошева **Паисий Рилски последователно да се представя и като автор, а не само като преписвач**. Когато изследваме делата на духовните ученици на Паисий, които преписват и преправят историята му през Възраждането, обикновено ги назоваваме: *компилатори, съставители, преписвачи, дори кописти*. Наистина в предишни изследвания се среща и определянето им като *автори*, но тази фиксация досега е имала по-скоро случаен характер, отколкото ясно осъзната употреба. По-скоро назоваването им и като *автори* досега е идвало, за да се избегне повторната употреба на другите кодове. Изследователската логика на Тошева, която „анатомизира“ езика и текстологично-кодикологичната направа на ръкописа на Рилската преправка, **убедително, целенасочено, осъзнато постановява, че Паисий Рилски не остава само компилатор, а се откроява и като автор, като приносител и на оригинални послания в новосъставената от него ръкописна книга**. Така, постановява изследването на Тошева, преписвайки Паисий Хилендарски, Спиридон Габровски, монах Никифор Рилски..., *другият монах тъмен*, когото днес познаваме единствено с монашеското име Паисий Рилски, не ги копира дословно, а ги пренаписва и пресъставя, като към първоизворното им слово добавя и своя авторски *Аз*, въплътен в новоизползваните стилистично-експресивни украси, конотиращи послания за личната му съпричастност към описваните факти, събития, династични водители. И към завета на възрожденската национална митология, че *своето* е достойно и трябва да се предава и нататък! **Погледнато от гл. т. на литературната теория и развойните процеси на възрожденската историография, този е един от много съществените приноси на хабилитационния текст.**

Като принос откроявам и верните аргументи на Тошева, в които се настоява, че т.нар. Никифоров препис е пряк извод на Рилската преправка. Досега за хипотетична близост между двата ръкописа е споменавал Боню Ст. Ангелов, но неговите фрагментарни съпоставки не доведоха до ясни резултати. **Такива неоспорими резултати постига за пръв път именно д-р Тошева, която доказва, че става дума за текстове с общ прогограф и с обща генеалогия.**

През 1886 г. в заключителния абзац на второто си академично проучване за Паисий Марин Дринов открива и друга голяма изследователска тема в „Паисиада“. Ученият конституира, че е настанало времето, когато трябва да издадем Паисиевата история в издание, което да съдържа и критическа оценка на сътвореното от монаха от Хилендар. И макар че опити за подобно издание правят големите познавачи на възрожденската историография от ранга на Н. Начов, В. Златарски, А. Т.-Балан, Б. Пенев, Б. Ангелов, И. Тодоров и др. никой от тях не

успя да издаде *Историята* на Отец Паисий като критическо издание. Балан дори предупреди, че подобно дело може да се случи единствено с усилията на изследователски колектив. За пръв път „История славянобългарска“ е постигната като критическо издание 127 г. след публикацията на Дринов от висококвалифициран академичен екип от учени като проф. М. Димитрова, д-р Д. Пеев, богослови от Зографската света обител. Като текст критическо издание е публикуван и Гладичовият препис (2012), който отново е постигнат чрез колективни изследователски усилия. И едва 132 г. след заявената академична мечта на Дринов **именно д-р Атанаска Тошева осъществи като критическо издание друг ръкопис от „Паисиада“**. В нейните академични проучвания и публикации с пряко отношение към процедурата по конкурса, Рилската преправка не само се тълкува с апарата на лингвистичната наука и текстологията, но се превежда от черковнославянски на съвременен български език, снабдена и с индекс на антропонимите, антонимите и топонимите, също и с научен апарат, който обяснява сложни династични връзки, исторически конфликти, езикови и межкултурни влияния, осъществявани в условията на прехода от Средновековието към Новото време. **Ангажирам се с твърдението, че българската наука за „Паисиада“, чието съдържание се пише и от Рилската преправка, и от ръкописите от нейния родослов, все още не познава изследване с такава аналитична широта и дълбочина, каквато е постигната от Атанаска Тошева.**

Познавам академичната работата на колежата, кандидатстваща в конкурса, години наред я следя пряко и „отвътре“, и категорично я оценявам като **задълбочена, безкомпромисно прецизна, академично приносна**. Преди да публикува хабилитационния си труд, посветен на Рилската преправка и ръкописите от нейния родослов, Тошева – в продължение на години, изучава всеки детайл (езиков, историографски, съпоставителен, културологичен) на ръкописите: *Геров препис, Първа и Втора Харитонова преправка, Поп-Йоанова преправка*, с които са свързани други риносни публикации, представени в хабилитационната процедура. При издаването на всеки от тези ръкописи Тошева е участвала и като автор, и като преводач от черковнославянски на съвременен български език, също и от български на руски език, разработвала е и речници-индекси – **все академични събития с изцяло новаторски характер**.

4. Заключение. Като дългогодишен академичен лектор, като задълбочен познавач на историята на българския и руския книжовен език, на развойните движения на средновековната и модерната руска и българска езикова и историографска култура А. Тошева постига **уникални академични резултати, които заслужават адмирациите на българската и чуждестранна академична общност**. Постигнатото е сериозна опора не само за бъдещи нейни проучвания, но и за всички академични познавачи на разработената в хабилитационните материали проблематика. **Вярвам, че материалите, предложени за участие в конкурса, са повече от онова, което се очаква за заемане на академичната длъжност ‘доцент’**. Чест е, че с такава задълбочена професионална подготвеност представя в конкурса своята катедра.

Въз основа на гореизложеното предлагам на членовете на научното жури **ДА ПОДКРЕПЯТ** заемането на академичната длъжност ‘доцент’, област на висше образование: 2. *Хуманитарни науки*; професионално направление: 2.1. *Филология (Славянски езици – Историческа лингвистика)* от **ГЛ. АС. Д-Р АТАНАСКА СЛАВЧЕВА ТОШЕВА**. Давам своето **категорично ДА** в подкрепа на единствения кандидат в конкурса.

**Изготвил становището: доц. д-р Мила Кръстева
Пловдив, 19 септември 2020 г.**